

Ársyfirlit almannavarnadeildar 2019

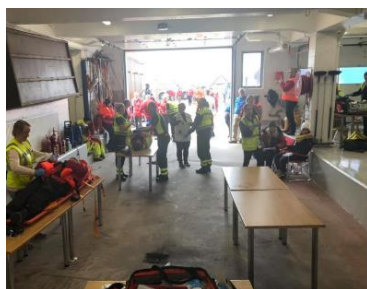
Almannavarnadeildin tók að venju þátt í mörgum verkefnum þetta árið og verður hér í yfirlitinu getið þeirra helstu.

Viðbragðs- og rýmingaráætlanir og æfingar tengdar þeim

Á árinu var unnið að fjölda viðbragðsáætlana. Ýmist er um að ræða uppfærslu á eldri áætlunum eða nýjar áætlanir. Unnið var að uppfærslu flugslysaáætlana fyrir Gjögurflugvöll, Grímseyjarflugvöll og Hornafjarðaflugvöll í framhaldi af æfingum á þessum flugvöllum.

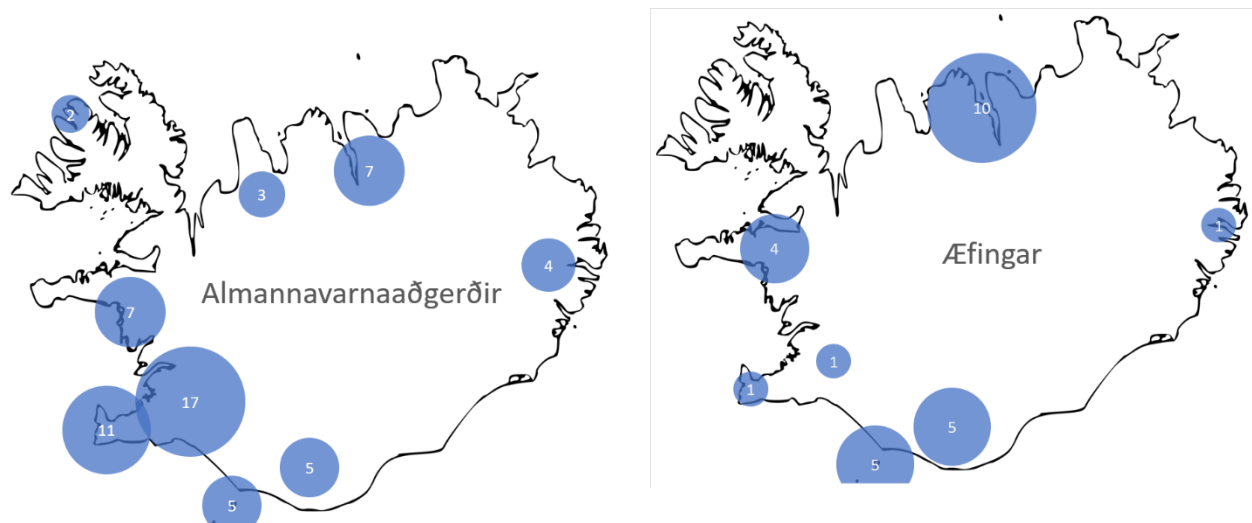
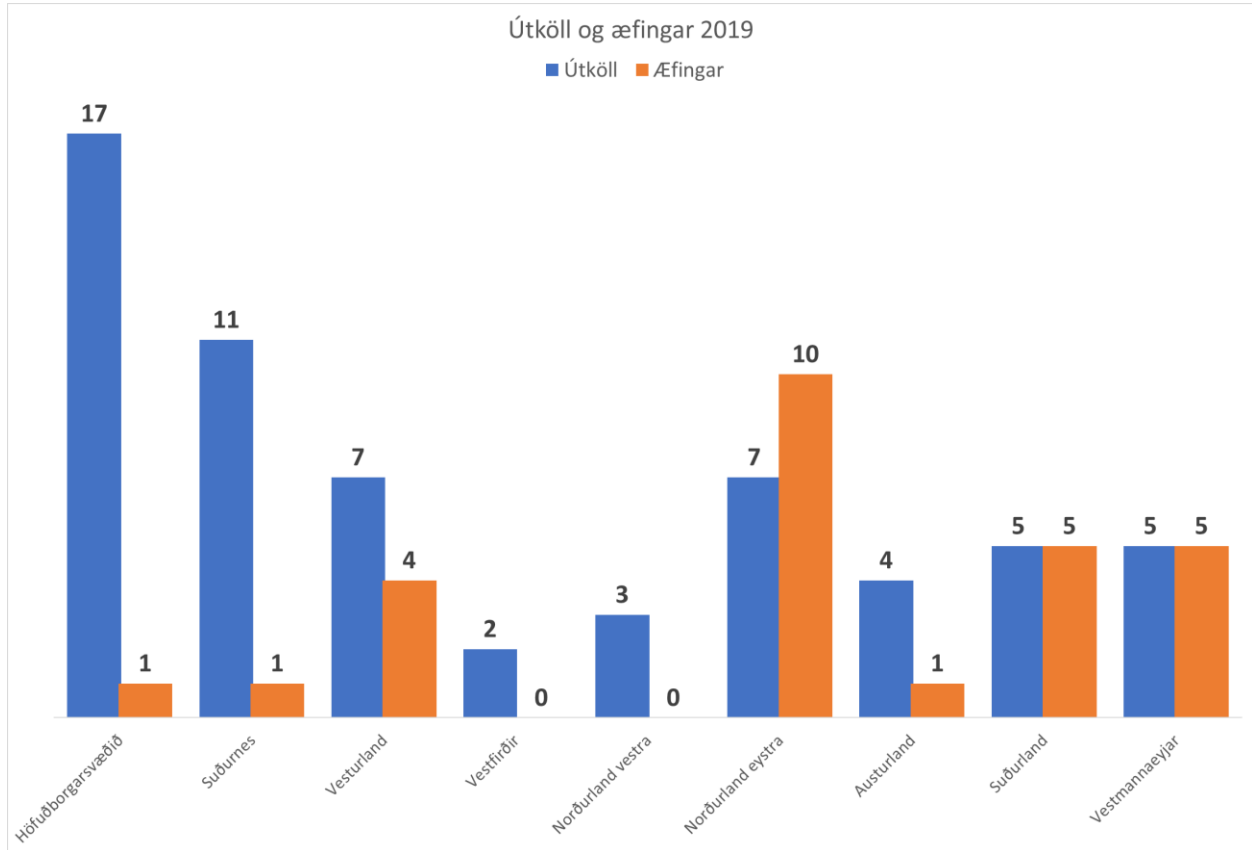
Viðbragðsáætlun fyrir hópslys á Austurlandi var uppfærð og áætlun fyrir Norðurland vestra er langt komin. Stór hópslysaæfing var haldin við Húsavík en þar voru æfð viðbrögð við árekstri tveggja hvalaskoðunarskipa á Skjálfanda. Þá var hafist handa við áætlun vegna strandaðra hvala. Enn er verið að vinna við viðbragðs- og rýmingaráætlun vegna Örafajökuls og voru haldnir þrír upplýsingafundir fyrir íbúa í Örafum. Óvissustig sem lýst var yfir 17. nóvember 2017 vegna virkni í Örafajökli var aflýst 5. júní 2019.

Þá var haldið áfram á árinu vinnu við landsáætlun almannavarna vegna eiturefna, sýkla, geislunar, kjarnorku og sprengiefna (CBRNE) og var verkefnið kynnt í umdæmum landsins haustið 2019. Heildarmarkmið áætlunarinnar er að lágmarka þann skaða sem getur orðið vegna ofangreindra efna. Lögreglustjórar, umdæmislæknar sóttvarna og slökkviliðsstjórar hlutaðeigandi umdæmis bera ábyrgð á virkjun áætlunarinnar að fullu eða hluta í samvinnu við ríkislögreglustjóra og sóttvarnalækni. Í lok árs var gefin út rýmingaráætlun fyrir höfuðborgarsvæðið, en markmið hennar er að forða íbúum á höfuðborgarsvæðinu úr varhugaverðum aðstæðum og flytja á milli borgar/bæjarhluta ef aðstæður krefjast. Rýmingaráætlunin er unnin af almannavarnanefnd höfuðborgarsvæðisins, lögreglustjóranum á höfuðborgarsvæðinu, Rauða krossinum á Íslandi og almannavarnadeild ríkislögreglustjóra. Rýmingaráætlunin er til leiðbeiningar og felur ekki í sér endanleg fyrirmæli heldur miðast við aðstæður hverju sinni.

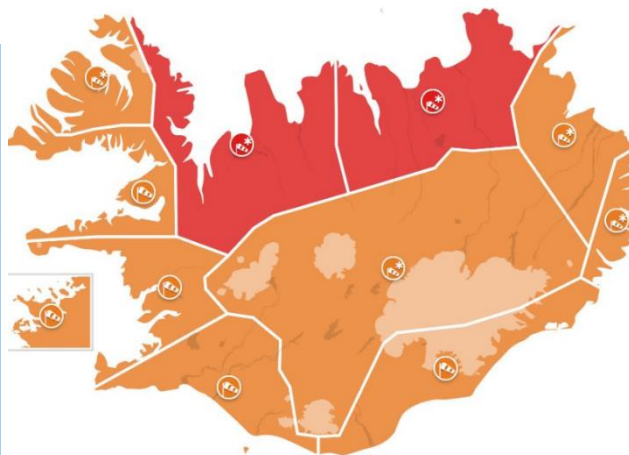
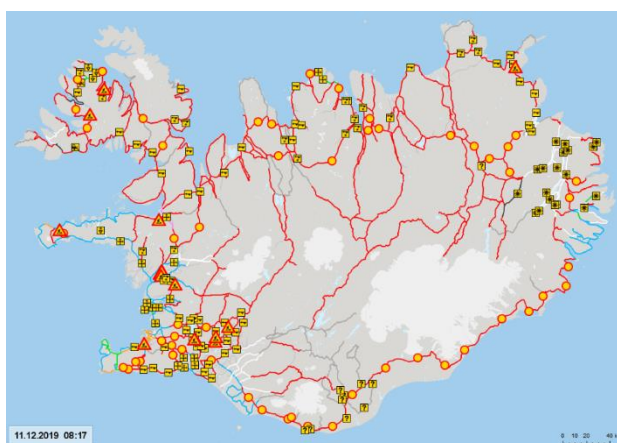
Aðgerðir 2019

Á árinu voru skráð útköll í aðgerðagrunni almannavarna alls 61 og æfingar alls 27 á landinu (sjá tafla).

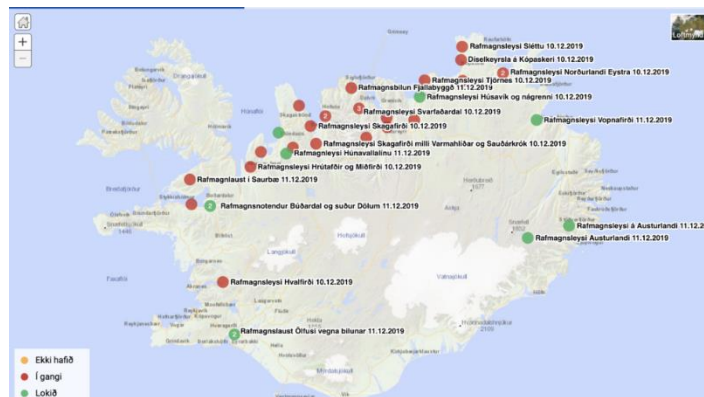
Aftakaveður í desember.

Ríkislögreglustjóri lýsti yfir óvissustigi á landinu öllu þann 9. desember í samráði við alla lögreglustjóra landsins, en Veðurstofa Íslands spáði aftakaveðri um allt land 10 – 11 desember. Óvissustigi er lýst yfir þegar grunur vaknar um að eitthvað sé að gerast af náttúru- eða mannavöldum, sem á síðari stigum gæti leitt til þess að heilsu og öryggi fólks, umhverfis eða byggðar sé ógnað. Þá fer af stað aukið samráð milli almannavarna og þeirra stofnana sem málið varðar. Þann 9. desember lýsti Veðurstofan yfir rauðu viðvörnarstigi á Ströndum og Norðurlandi vestra og þann 10. Desember einnig á Norðurlandi eystra. Rauðar viðvaranir lýsa hættulegu veðri, sem hefur mjög mikil samfélagsleg áhrif. Sérstaklega var bent á að slík veðurviðvörðun væri sjaldgæf, að viðbúið væri að samgöngur lokist og aðgengi að innviðum og þjónustu skerðist. Þetta var í fyrsta skipti, sem rauðar viðvaranir eru gefnar út frá því litakóðað viðvörðunarkerfi Veðurstofunnar var tekið upp árið 2017. Snemma þann 10. desember versnaði veðrið verulega á Norðurlandi bæði með miklum vindi og ofankomu. Hitastig var nálægt frostmarki við ströndina og fylgdi veðrinu mikil ísing á raflínur. Vindhraði var viðvarandi yfir 25 m/s á landinu. Lýst var yfir hættustigi á Vestfjörðum, Norðurlandi vestra og Norðurlandi eystra þann 10. desember. Lýst er yfir hættustigi ef hættumat leiðir í ljós að hætta fer vaxandi og skal þá grípa til tafarlausra ráðstafana til að tryggja sem best öryggi þeirra sem á svæðinu búa/dvelja. Slíkt er gert með því að efla viðbúnað neyðar- og öryggisþjónustunnar á viðkomandi svæði, ásamt því að grípa til fyrirbyggjandi aðgerða s.s. rýmingar, brottflutnings eða lokunar svæða. Einnig eru leiðbeiningar og viðvaranir einkennandi fyrir þetta stig.

Veðrið var fordæmalaust og afleiðingarnar eftir því. Mikil truflun varð á helstu innviðum, þá helst samgöngum, raforku og fjarskiptum. Aðstæður sköpuðust sem verða að teljast afar sjaldgæfar, en þurfa samt að vera meðal hamfara sem krefjast viðbúnaðar. Í [áhættuskoðun almannavarna](#) frá því 2011 var hvatt til viðtækra innviðauppbygginga í landinu, en þar kom fram að flókin kerfi innviða væru viðkvæm og viðbúnaður og viðbrögð við áföllum í þessum

kerfum virtist ekki alltaf nægilega skýr þegar kemur að allmannavarnakerfinu. Mikið hefur áunnist síðustu ár, en samfélagið er samt sem áður áfram berskjaldað og mjög háð þessum innviðum. Einnig var bent á að varaafli væri víða af skornum skammti og mörg viðkvæm kerfi væru meira og minna háð raforku og innbyrðist tengsl kerfanna væru mikil og erfitt væri að sjá fyrir hvernig samfélagið geti virkað komi til stórvægilegra truflana. Í áhættuskoðuninni töldu umdæmin að einnig væri þörf á úrlausnum og aðgerðum til að takast á við aftakaveður.

Mynd frá RARIK sem sýnir dæmi um rafmagnsleysi 10-11 desember
["https://www.rarik.is/rof"](https://www.rarik.is/rof)

Þjálfun viðbragðsaðila

Haldin voru nokkur námskeið á vegum almannavarnadeildarinnar á árinu 2019, þar á meðal var þjálfun nýliða í áhöfn Samhæfingarstöðvarinnar í mars. Þjálfunin felst í fræðslu um stjórnstöðvarvinnu í neyðarástandi og nauðsynlegri þekkingu á SÁBF – kerfi almannavarna og aðgerðagrunni. Hluti af þjálfuninni er almannavarnaæfing, þar sem reynir á þessa þekkingu. Einnig var haldið vettvangsstjóra námskeið á Akureyri 11 til 15 mars fyrir bæði viðbragðsaðila á Norðurlandi og Austurlandi. Tvö verkþáttastjóranámskeiði og kynning voru fyrir viðbragðsaðila á Sauðárkróki dagana 18 og 19 febrúar og 25. og 26. febrúar. Einnig var haldin fræðsla fyrir áhafnir varðskipanna.

Allir viðbragðsaðilar þurfa að þekkja SÁBF- kerfi almannavarna.

Fjöldi	Íbúafundir á landsbyggðinni	Landshluti
3	Ferð í Vík á fund vegna öryggis ferðamanna á og við Sólheimajökli og til Kirkjubæjarklausturs á rýnifund vegna rútuslyssins í Eldhrauni 27.12.2017	Suðurland
2	Íbúafundur og fundur með ferðapjónustu 5.7. vegna Svínafellsheiðar	Suðurland
2	Íbúafundur og fundur með ferðapjónustu v/Öræfajökuls og Svínafellsheiðar 24.10.	Suðurland
3	Íbúafundur í Lundi í Öxafirði og Ljósvetningabúð í Kinn 12. og 13. mars um jökulhlaup til norðurs vegna jökulhlaupa til norðurs af völdum eldgosa undir Vatnajökli	Norðurland eystra

GOSVÁ. Á síðasta ári hófst þriðji áfangi verkefnisins GOSVÁ og nær hann yfir fimm ára tímabil. Verkefnið snýst um að meta hættu, sem stafar af eldgosum á Íslandi. Helstu þættir sem eru skoðaðir er hraunrennsli, jökulhlaup af völdum eldgosa, öskufall af völdum eldgosa og gasmengun af völdum eldgosa. Á næstu fimm árum verða Reykjanesskagi, Vestmannaeyjar, Öræfajökull og eldstöðvar í norðvestanverðum Vatnajökli í brennidepli. Alls verða um 30 verkefni unnin á þessu fimm ára tímabili. Verkefnin eru að mestu fjármögnuð af Ofanflóðasjóði samkvæmt sérstökum lögum þar um. Sjóðurinn má leggja 50 milljónir króna til verkefna á hverju ári í fimm ár, alls 250 milljónir króna. Því til viðbótar hefur fengist fé frá öðrum aðilum til einstakra verka. Veðurstofa Íslands hefur umsjón með verkefninu en einnig koma Jarðvísindastofnun Háskólans, almannavarnadeild ríkislögreglustjóra, Landgræðsla ríkisins og Vegagerðin að verkinu og eiga þessar stofnanir allar fulltrúa í verkefnisstjórn.

Nefndir og vinnuhópar

Starfsmenn almannavarnadeildar starfa í fjölmörgum vinnuhópum og nefndum sem tengjast starfinu, ýmist fastar nefndir eða vinnuhópar vegna verkefna. Dæmi um slíkar nefndir og vinnuhópa eru: Samráðsnefnd um stórslysavarnir, Mengunarvarnaráð hafna, Samráðshópur um áfallahjálpi í SST, Stýrihópur vegna Gosvá 3, Verkefnastjórn vegna Gosvá 3, Stjórn Rekstrarfélags Skógarhlíð 14.

Þá má nefna Neyðarsamstarf raforkugeirans (NSR) sem er samstarfsvettvangur flutningsaðila, stórra framleiðenda og dreifiveitna, stóriðju, Samorku, Orkustofnunar og almannavarna, en fulltrúi frá almannavarnadeildar ríkislögreglustjóra situr í NSR fyrir hönd RLS. NSR hefur starfað frá 2006 en helstu verkefni eru að:

Undirbúa viðbrögð og viðbúnað, samræma skipulag í undirbúningi viðbragða, mynda og styrkja tengsl aðila, fræðsla í formi námskeiða, kynninga og funda, hvetja til gerðar viðbragðsáætlana, halda reglulegar æfingar með ýmsum viðbragðsaðilum, styðja við viðbrögð í vá. Á árinu voru reglulegir fundir sóttir og tekið þátt í æfingum og öðru samstarfi.

Erlent samstarf og þjálfun.

EES samningurinn gerir almannavörnum á Íslandi kleift að taka þátt í almannavarnasamstarfi Evrópu, Union Civil Protection Mechanism. Í gegnum það kerfi geta viðbragðsaðilar almannavarna sótt þjálfun, æfingar, vinnufundi og ýmsa fræðslu um almannavarnir. Einnig er boðið upp á röð námskeiða sem ætlað er að undirbúa þátttakendur til að takast á við almannavarnastarfið og um leið tækifæri til starfa á hamfarasvæðum. Sóttir voru 3 fundir í almannavarnanefnd Evrópusambandsins en þar fer fram skipulagning samstarfs þátttökuríkja í almannavörnum. Einnig var sóttur fundur þar sem skipulögð er þjálfun þátttökuríkjanna. Almannavarnadeildin hefur haft umsjón með námskeiðum, sem kallast Operational Management Course (OPM) ásamt Þýskalandi, Ítalíu, Búlgaríu og Írlandi. Á OPM námskeiðunum er áhersla lögð á samhæfingu viðbragðsaðila í aðgerðum, þekkingu og hæfni í teymisvinnu, áætlanagerð og fleira. Þessi námskeið eru ýmist haldin í Þýskalandi, Ítalíu eða Írlandi. Síðastliðið haust var haldið OPM námskeið á Íslandi og sóttu það viðbragðsaðilar víðs vegar að úr Evrópu. Mikil ánægja var með námskeiðið á Íslandi bæði hjá kennurum og þjálfurum en ekki síst hjá nemendum.

Exchange of Experts in Civil Protection (EXE). Viðbragðsaðilar á Íslandi hafa tækifæri til að kynnast starfi almannavarna í Evrópu. Það er hluti af þjálfunarprógrammi Evrópusambandsins (ESB) og kallast Exchange of Experts. Almannavarnir á Íslandi hafa tekið þátt í þessu samstarfi bæði með því að taka á mót og senda fulltrúa í fræðsluferðir. Ein slík ferð var farin síðastliðið vor. Í samvinnu við ESB undirbjó almannavarnadeildin ferð fyrir fulltrúa almannavarna í umdæmi

lögreglustjórans á Suðurlandi til Ítalíu til að kynna sér málefni almannavarna þar í landi. Tilgangur ferðarinnar var að kynna því hvernig almannavarnir á Ítalíu takast á við vár af völdum jarðskjálfta og eldgosa og hvernig vöktun á þessari vá er háttað. Aðgerða- og vaktstöð almannavarna Ítalíu var heimsótt fyrsta daginn. Annan daginn var farið til bæjarins Amatrice og nokkurra nágrannabæja sem urðu illa úti í jarðskjálftum síðsumars og haustið 2016. Þar tóku fulltrúar almannavarna í Lazio héraði á móti hópnum. Þriðja daginn var farið til Napólí og útibú Jarðvísindastofnunar Ítalíu (INGV) sem vaktar eldfjöllin Vesúvíus, Campi Flegrei og Stromboli heimsótt. Síðan var farið um öskju Campi Flegrei, þar sem búa á fimmta hundruð þúsunda manna. Dagurinn endaði á ferð að toppgíg Vesúvíusar og heimsókn í elstu eldfjallarannsóknarstöð heims, sem er staðsett í hlíðum eldfjallsins. Síðasta dag ferðarinnar voru afleiðingar eldgossins í Vesúvíusi árið 79 e.Kr. skoðaðar áður en flogið var heim til Íslands. Alls tóku ellefu almannavarnafulltrúar þátt í fræðslunni, ásamt fulltrúa almannavarnadeildarinnar.

NORDRED. Almannavarnadeildin tekur þátt í norrænu samstarfi, sem byggðir á norrænum björgunarsamningi Norðurlandanna og er fundað í NORDRED vinnuhópnum tvisvar á ári. Ísland tók við formennsku í samstarfinu á árinu til þriggja ára.

NORDIC RISK FORUM. Fulltrúar Norðurlandanna í áhættugreiningu hittast árlega og fara yfir aðferðafræði og sameiginlegar áhættur sem löndin glíma við. Í desember fundaði hópurinn á Íslandi þar sem farið var yfir það nýjasta í þessum fræðum.

NOFOPS. Samráðsvettvangur fulltrúa lögreglu á Norðurlöndunum um hin ýmsu mál er varða einkennisklædda lögreglu.

Rannsóknarverkefni

NORDRESS (Nordic Centre of Excellence on Resilience and Societal Security). Áfram var unnið að verkefnum tengdum almannavörnum í NORDRESS verkefninu. Á árinu voru m.a. birtar greinar um rannsóknir á áhrifum eldgosa á heilsu og mikilvægi upplýsingagjafar í hamförum. Fulltrúi almannavarnadeildarinnar tók þátt í Evrópuráðstefnu um aðlögun að loftslagsmálum.

USCORE2. Rannsóknarverkefninu lauk á árinu, en það byggir á samstarfi og rýni sveitarfélaga í Portúgal, Bretlandi og Ítalíu á áhættuminnkandi aðgerðir í sveitarfélögunum. Fulltrúi almannavarnadeildarinnar var ráðgjafi og rýnir í verkefninu

ChEESE. Rannsóknarverkefni í Horizon 2020 rannsóknaráætluninni þar sem almannavarnir tengjast hermunum í jarðvísindum.

EUROVOLC. EUROVOLC er samsett úr þremur mismunandi tegundum verkefna; svonefndra "Networking"- verkefna, rannsóknaverkefna og verkefna sem veita aðgengi að rannsóknainviðum í eldfjallaeftirlits- og rannsóknastofnunum Evrópu. Bæði Veðurstofan og

Háskóli Íslands munu veita aðgengi að rannsóknainnviðum sínum til umsækjenda sem hyggjast stunda rannsóknir á íslenskum eldfjöllum, en önnur eldfjallasvæði sem eru í boði eru Etna og Vesúvius á Ítalíu og eldfjöll á Asoreyjum ásamt eldfjöllum á Reunion-eyju í Indlandshafi og á Guadeloupe og Montserrat eyjum í Karíbahafi. EUROVOLC byggir á afrakstri og/eða tengist öðrum stórum Evrópuverkefnum (EPOS, FUTUREVOLC og MED-SUV) sem miða öll að uppbyggingu rannsóknainnviða Evrópu í jarðvísindum, eflingu og samtengingu rannsóknnaumhverfis jarðvísindafólks álfunnar. Verkefnið byggist á samstarfi íslenskra jarðvísindastofnana og styrkir stöðu íslensks jarðvísindafólks í alþjóðlegum rannsóknaverkefnum og samvinnu við almannavarnir. Innan EUROVOLC verkefnisins er eitt undirverkefni þar sem almannavarnadeildin hefur haft aðkomu að og varðar ferðamenn og eldfjallahættu. Tveir starfsmenn almannavarnadeildarinnar sóttu ársfund verkefnisins á Asoreyjum.

Fjöldi	Samstarfsaðilar - Erlendir	Land
11	Heimsókn fulltrúa almannavarna í umdæmi lögreglunnar á Suðurlandi í Exchange of Experts in Civil Protection áætlun EB til almannavarna á Ítalíu	Ítalía
1	EB Community of Users on secure, safe and resilient societies	Belgía
2	Norræna björgunarráðstefnan (NORDRED)	Danmörk
2	NORDRED fundur	Svíþjóð
1	Seminar Northern European Forum for Risk Assessment og fundur í Nordic Risk Forum	Finnland
1	Ræsifundur Horizon2020 verkefnisins ChESEE: Centre of Excellence in Supercomputing and Solid Earth	Spánn
2	Ársfundur EUROVOLC rannsóknarverkefnisins	Portugal
1	Loftslagsráðstefna Evrópuríkja (NORDRESS)	Portugal
3	Almannavarnanefnd Evrópu - UCPM	Belgía
2	Yfirmannafundur almannavarna í Evrópu	Finnland
2	Yfirmannafundur Norðurlanda	Noregur
0 (2)	NOFOPS. Fundir mars og október. Fulltrúar almannavarna, sérsveitar og fjarskiptamiðstöðvar ríkislögregluastjóra sóttu fundina	Svíþjóð / Danmörk